

до лісу, де через пів години її знайшла матір та вони обоє перехувались у будинку класного керівника ОСОБА_1, побоюючись повертатися додому.

Постійний психологічний тиск та приниження зі сторони батька ОСОБА_2 призвів до виникнення у його доньки неповнолітньої ОСОБА_1 змішаного тривожно-депресивного розладу та специфічної ізольованої фобії (боязні батька). Дані розлади не є вродженими та перебувають у прямому причинно-наслідковому зв'язку з діями ОСОБА_2. Ця психотравма відноситься до середнього ступеня тяжкості за ознакою тривалого розладу здоров'я, тобто спричинила неповнолітній потерпілій ОСОБА_1 тяжкі наслідки.

Ухвалою Львівського апеляційного суду від 22 червня 2021 року вирок Пустомитівського районного суду Львівської області від 5 серпня 2019 року щодо ОСОБА_2 скасовано, а кримінальне провадження за ст. 166 КК закрито на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) у зв'язку з відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення.

Вимоги касаційної скарги й узагальнені доводи особи, яка її подала

У касаційній скарзі заступник керівника Львівської обласної прокуратури Дружок М. В. стверджує про незаконність ухвали суду апеляційної інстанції щодо ОСОБА_2, яку просить скасувати з призначенням нового розгляду в цьому суді з підстав істотного порушення вимог кримінального процесуального закону та неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність. На обґрунтування своїх вимог стверджує про неправильність висновку апеляційного суду про те, що об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 166 КК, полягає лише в бездіяльності та зводиться до обов'язку забезпечення дитини належними умовами для проживання, навчання, побуту, дозвілля тощо. Не погоджується з висновком апеляційного суду про наявність в діях ОСОБА_2 складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі-КУпАП), у зв'язку з тим, що ця стаття не передбачає відповідальності винуватої особи за настання для потерпілої тяжких наслідків. Зазначає, що апеляційний суд усупереч ст. 439 КПК не виконав вказівок суду касаційної інстанції, наданих при скасуванні ухвали Апеляційного суду Львівської області від 16 грудня 2015 року та направленні справи на новий апеляційний розгляд щодо належного обґрунтування свого рішення про закриття кримінального провадження щодо ОСОБА_2.

У касаційній скарзі потерпіла ОСОБА_1 зазначає вимогу про скасування ухвали Львівського апеляційного суду від 22 червня 2021 року щодо ОСОБА_2 та призначення нового розгляду в суді апеляційної інстанції. Стверджує, що, закриваючи кримінальне провадження щодо ОСОБА_2, апеляційний суд дійшов помилкового висновку про обов'язковість наявності умислу в особи на вчинення злочину, передбаченого ст. 166 КК. На її думку, забезпечення дитини належними умовами для проживання, навчання, побуту, дозвілля, тощо не є визначальним для встановлення наявності в діях особи складу злочину, передбаченого ст. 166 КК, як це зазначив суд апеляційної інстанції. Посилається на невиконання апеляційним судом вказівок касаційного суду, який не надав належної оцінки дослідженим доказам, у тому числі висновкам експертиз, з яких вбачається причинно-наслідковий зв'язок між діями ОСОБА_2 і наслідками, які настали у ОСОБА_1.

На вказані касаційні скарги захисником Камінською М. О. подані заперечення, в яких вона вказала на законність та обґрунтованість ухвали суду апеляційної інстанції, безпідставність доводів прокурора і потерпілої та просила залишити ухвалу Львівського апеляційного суду від 22 червня 2021 року щодо ОСОБА_2 без зміни, а касаційні скарги заступника керівника Львівської обласної прокуратури Дружка М. В. і потерпілої ОСОБА_1 - без задоволення.

Позиції інших учасників судового провадження

У судовому засіданні прокурор Чагарний М. П. просив задовольнити касаційні скарги.

Мотиви Суду

Згідно зі ст. 433 КПК суд касаційної інстанції переглядає судові рішення суду апеляційної інстанції у межах касаційної скарги. Одночасно ст. 438 КПК визначено підстави для скасування або зміни судового рішення судом касаційної інстанції, якими є істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність та невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення і особі засудженого.

При цьому, відповідно до вимог ст. 370 КПК, судові рішення повинні бути законним, обґрунтованим і вмотивованим. Законним є рішення, ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених КПК. Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до ст. 94 КПК. Вмотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення.

До того ж відповідно до положень ст. 419 КПК в ухвалі апеляційного суду повинні бути зазначені ще й мотиви, з яких суд апеляційної інстанції виходив при постановленні ухвали, а також положення закону, яким він керувався. При скасуванні або зміні судового рішення в ухвалі має бути зазначено, які статті закону порушено та в чому саме полягають ці порушення або необґрунтованість вироку чи ухвали.

Невиконання зазначених положень є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, яке тягне за собою скасування судового рішення.

Проте, апеляційний суд не дотримався вказаних вимог закону, переглядаючи вирок суду першої інстанції щодо ОСОБА_2 ..

Так, ухвалою Львівського апеляційного суду від 22 червня 2021 року вирок Пустомитівського районного суду Львівської області від 5 серпня 2019 року щодо ОСОБА_2 скасовано, а кримінальне провадження за ст. 166 КК закрито на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення.

Постановляючи таке рішення, апеляційний суд вказав, що у діях ОСОБА_2 відсутня як об'єктивна, так і суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 166 КК.

Однак такий висновок суду апеляційної інстанції не ґрунтується ні на законі України про кримінальну відповідальність, ні на фактичних обставинах провадження.

Зокрема, посилаючись на відсутність у діях ОСОБА_2 об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 166 КК, апеляційний суд указав, що вона може проявлятися лише у формі бездіяльності.

Проте, як правильно зазначено в касаційних скаргах, цей висновок суду апеляційної інстанції помилковий.

Так, відповідальність за ст. 166 КК настає за злісне невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що спричинило тяжкі наслідки.

Виходячи з диспозиції ст. 166 КК, відповідальність спеціального суб'єкта (батьки, опікуни чи піклувальники) настає у разі вчинення умисного діяння, яке виражається як у формі дії (фізичне та психологічне насильство, жорстоке ставлення та інше), так і бездіяльності, за умови злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, та у разі настання тяжких наслідків для потерпілої особи.

При цьому Декларацією прав дитини, прийнятою резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року, Конвенцією про права дитини, підписаною Україною 21 лютого 1990 року, встановлено, що дитина має право на здоровий зріст і розвиток, належне харчування, житло, розваги; дитина повинна рости під відповідальністю своїх батьків в атмосфері любові, морального та матеріального забезпечення; дитина повинна бути захищена від недбалого ставлення, жорстокості та експлуатації.

Також ст. 150, 180 Сімейного кодексу України регламентовано, що батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток та утримувати дитину до досягнення нею повноліття.

З огляду на вказані правові норми, батьки зобов'язані не тільки забезпечувати дитину умовами для проживання, навчання, побуту, дозвілля, як це вказав апеляційний суд, а й турбуватися про її фізичне, психологічне і соціальне благополуччя, так як найважливішою задачею батьків є здоровий розвиток дитини, який включає **добре фізичне самопочуття, енергію, бадьорість; здатність витримувати фізичні навантаження, аналізувати проблеми та приймати зважені рішення, розуміти почуття - свої та інших людей; уміння долати невдачі, керувати стресами, вчитися й отримувати задоволення від навчання; усвідомлення свого призначення і сенсу життя; сприйняття загальнолюдських цінностей; задоволення соціальним статусом і якістю стосунків із оточенням; ефективне спілкування та взаємодія з людьми тощо.** Основною умовою розвитку дитини є здатність гармонійно жити у змінних умовах навколишнього середовища.

Тобто забезпечення дитини лише матеріальними засобами до існування не є свідченням виконання батьками своїх обов'язків.

Одночасно суд першої інстанції встановив, що ОСОБА_2 не виконував свої обов'язки, які пов'язані з психічним розвитком дитини, що виражалось у систематичному психологічному насильстві, вчиненому з 1 грудня 2012 року до 31 травня 2013 року шляхом сварок і приниження дружини ОСОБА_3 та доньки ОСОБА_1, яке призвело до виникнення у останньої психотравми, яка потягла тривалий розлад її здоров'я.

Проте апеляційний суд зазначив, що такі дії ОСОБА_2 є об'єктивною стороною адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, оскільки розглядав кожну з цих сварок як самостійний окремий склад правопорушення.

При цьому апеляційний суд не врахував, що адміністративним проступком, відповідальність за який наступає за ст. 173-2 КУпАП, може визнаватися вчинення домашнього насильства, яке не є тривалим чи систематичним.

Однакзлісний характер діяння винуватої особи щодо дитини або особи, щодо якої встановлено опіку чи піклування, може бути ознакою об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 166 КК.

Обставинами, які вказують на злісний характер невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, можуть, зокрема, бути їх тривалість, системність, багаторазовість і так далі.

У цьому провадженні суд першої інстанції визнав доведеним, що дії ОСОБА_2 по відношенню до його доньки були неодноразовими та викликали у дитини шок та таку реакцію, що вона на тривалий час зачинялася в кімнаті, переховувалась у підсобному приміщенні та у будинку класного керівника, тікала до лісу, боячись повертатися додому, у неї почали виникати думки про самогубство, стреси, у зв'язку із чим вона лікувалась у психолога і психіатра та медикаментозно.

Тобто кожна сварка ОСОБА_2 призводила до погіршення психічного здоров'я його доньки, що йому було відомо, проте він продовжував свої протиправні дії, внаслідок чого ОСОБА_1 було спричинено тривалий розлад здоров'я.

Такі дії ОСОБА_2 підтверджують їх злісний характер і можуть свідчити про наявність у нього прямого умислу на вчинення кримінального правопорушення, а тому є неправильним висновок апеляційного суду про відсутність в діях обвинуваченого суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 166 КК, у формі умислу.

Всього вищевикладеного апеляційний суд не врахував, що потягло неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність, а саме незастосування закону, який підлягав застосуванню.

При цьому апеляційний суд не надав належної оцінки фактичним обставинам провадження, неправильно з'ясував і визначив зміст норми, передбаченої ст. 166 КК, та не зазначив належних мотивів, з яких він виходив, постановляючи своє рішення про відсутність у діях ОСОБА_2 складу вказаного злочину, внаслідок чого ухвала Львівського апеляційного суду від 22 червня 2021 року не відповідає вимогам ст. 419 КПК, що є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону.

Враховуючи викладене, касаційні скарги підлягають задоволенню, а ухвала апеляційного суду щодо ОСОБА_2 - скасуванню з призначенням нового розгляду в суді апеляційної інстанції, в ході якого необхідно врахувати вищевикладене, ретельно перевірити доводи апеляційної скарги та постановити законне, обгрунтоване і вмотивоване рішення.

Керуючись статтями 433, 434, 436, 438, 441, 442 КПК, Суд

ухвалив:

Касаційні скарги заступника керівника Львівської обласної прокуратури Друзюка М. В. і потерпілої ОСОБА_1 задовольнити.

Ухвалу Львівського апеляційного суду від 22 червня 2021 року щодо ОСОБА_2 скасувати і призначити новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Постанова є остаточною й оскарженню не підлягає.

Судді:

